

TÜRÜK

2022, Yıl/Year: 10, Sayı/Issue: 28, ISSN: 2147-8872

TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi

TURUK International Language, Literature and Folklore Researches Journal

Geliş Tarihi / *Date of Received*: 08.02.2022

Kabul Tarihi / *Date of Accepted*: 19.03.2022

Sayfa / *Page*: 277-284

Research Article / Araştırma Makalesi

Yazar / *Writer*:

 Furkan KURT

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Türk Halk Bilimi Doktora Öğrencisi

furkankurt@yahoo.com

KUZEY MAKEDONYA'DA YAŞAYAN TÜRKLERDEKİ NAZAR İNANCINDA KÜLT UNSURLARI

Öz

2002'de yapılan nüfus sayımına göre Kuzey Makedonya'da yaşayan Türklerin sayısı yaklaşık seksen bin civarındadır. Tarihi süreçte Türk halkının ilk bölgeye yerleşimini Avarlar, Peçenekler ve Kumanlar sayesinde olduğunu savunan bilim adamları bulunmaktadır. Türkler ülkenin her bölgesinde bulunmakla birlikte Mavrova Rostuşa ve Jupa Bölgeleri Türklerin bulunduğu bölgelerdendir.

Nazar, bazı insanların bakışlarındaki olumsuzluğun canlı veya cansız varlıklar üzerindeki zarar verici etki olarak açıklanır. Türklerin geleneksel yaşamlarındaki inanmalara göre Tanrı kutunun olmadığı kişi ve mekânlar nazara maruz kalır. Tanrı kutunun kaybolduğu düşünülen kişilerde veya mekânlarda bu kutun tekrar getirilebilmesi ya da var olan kutun muhafaza edilmesi için gerçekleştirilen uygulamalarda çeşitli kült unsurlarını görmek mümkündür. Bu çalışmada atalar kültü başta olmak üzere doğa kült unsurlarını nazarın ortaya çıkışında, tespitinde, koruma ve sağaltım yöntemlerinde K. Makedonya'nın Jupa bölgesinde bulunan Kocacık, Novak, Papradnik ve Rostuşa bölgesindeki Mogorçe'de yapılan saha araştırmasıyla ortaya konmaya çalışılmıştır. Geleneksel inanmalara bağlı olarak tespit edilen uygulama, yöntem ve inanmaların atalar, ateş, su ve ağaç kültleriyle olan

ilişkileri Türk dünyasındaki benzerlikleri ve Türk anlatılarıyla bağlantıları gösterilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kuzey Makedonya, nazar, kültler, inanmalar, ritüeller.

CULT ELEMENTS IN EVIL EYE BELIEF IN TURKS LIVING IN NORTH MACEDONIA

Abstract

According to the census conducted in 2002, the number of Turks living in North Macedonia is around eighty thousand. In the historical process, there are scientists who argue that the first settlement of the Turkish people in the region was thanks to the Avars, Pechenegs and Cumans. Although Turks are found in every region of the country, Mavrova Rostusha and Jupa Regions are among the regions where Turks reside.

Evil eye is explained as the damaging effect of the negativity in the gaze of some people on living or non-living things. According to the beliefs in the traditional life of the Turks, people and places where there is no God's holiness is exposed to evil eye. It is possible to see various cult elements in the practices carried out to bring this holiness back to people or places where the God's holiness is thought to have been lost or to preserve the existing holiness. In this study, it has been tried to reveal the nature cult elements, especially the cult of ancestors, in the emergence, detection, protection and treatment methods of the evil eye, through field research in Kocacık, Novak, Papradnik in the Jupa region of N. Macedonia and Mogorçe in the Rostusha region. The relations between the practices, methods and beliefs determined depending on traditional beliefs with ancestors, fire, water and tree cults, similarities in the Turkish world and their connections with Turkish narratives are shown.

Keywords: North Macedonia, evil eye, cults, beliefs, rituals.

Giriş

Milletlerin geleneksel dünya görüşleri o millete ait mitolojik anlatılara yansır. Mitolojik anlatılarda çeşitli inanmalara ve bu inanmalara bağlı kült unsurlarını, kültlerin işlevlerini tespit etmek mümkündür. Tespit edilen bilgilerin günümüzde geçiş dönemlerinde, halk hekimliğinde ya da günlük yaşamda ne denli yaşatıldığı milletlerin geçmişleriyle olan bağlarının gücünü görme adına önem taşımaktadır. Kült kavramını daha iyi anlamak için mitik anlatılarda insanın ataya ve doğaya karşı davranış biçimleri ve inanmaları önem teşkil eder.

Nazarla ilgili birçok tanımlama vardır ancak genel olarak nazar, kimi insanların bakışlarındaki negatif enerjiyle ilişkilidir ve bu bakış canlı veya cansız varlıklar üzerinde olumsuz etkiye sahiptir (Boratav 2003: 133-134). Nazarla ilgili genel tanımlamalarda canlı veya cansız varlıkların dışardan negatif enerjiye maruz kalması ve buna bağlı olarak da zarar görme durumu söz konusudur. Ancak Türklerin geleneksel inanmaları çerçevesinde nazara bakıldığında canlı veya cansız varlığın üzerinde bulunan Tanrı kutunun çeşitli sebeplerden dolayı ortadan kalkması aynı zamanda Tanrı

koruyuculuğunun da kalkması anlamına gelir (Ergun 2004: 321-322) . Bu durum da varlığın ya da mekânın kötülöklere açık olmasıyla nazarın meydana gelmesi mümkündür. Dolayısıyla geleneksel inanmada nazarın ortaya çıkmasında Tanrı kutu önem taşır.

Türklerin yaratılış efsanelerinde kaosun kozmosa dönüşümünde suyun her şeyin başlangıcı olarak görülmesi, Kayra Hanın, Erlik'e hiddetlenerek Erlik'e ait semayı yıkması ve bunun sonucunda düz olan yeryüzünde dağların, tepelerin ve ormanların oluşması (Radloff 1986: 2016-2017), doğa unsurlarının da kutlu olduğu düşüncesini ortaya çıkarmış olabilir. Türklerin geleneksel inançlarına göre her doğa unsurunun bir sahibi, iyisi vardır ve bu iyeler kutsal varlıklar olarak düşünölür. Ata ruhlarının yer ve sulara karışması, doğa iyeleriyle birlikte ata ruhlarının insanların zor durumlarında onlara yardımda bulunmaları ve yer altı-üstü âlemlere ulaşma istekleri ata kültü temelli olarak doğa kültürlerini meydana getirmiş olabilir. İnsanlar, ata ve doğa kültürleri aracılığıyla içerisinde büyüsel işlemler barındıran törenlerle günlük yaşamlarını kolaylaştırmaya çalışırken kara iyelerden de korunma yollarına gitmişlerdir. Kültür bu korunmanın sağlanabilmesi adına önem taşımakla birlikte günümüzde kültürel bağli olarak icra edilen büyüsel törenlere ve inanmalara rastlamak mümkündür. Bu bağlamda K. Makedonya'nın Jupa ve Rostuša bölgesinde yaşayan Türklerin nazar inancına bağli olarak nazarı tespit etmek, nazardan korunmak ve nazar değdiğine inanılan kişilerin sağaltımıyla ilgili gerçekleştirdiği uygulamalardaki kültür unsurları tespit edilmeye çalışılmıştır.

a) Nazarın Tespitinde

Kişinin hastalanması, zayıflaması veya vücudunun herhangi bir yerinde yara çıkması kişiye nazarın değdiğinin bir göstergesi olarak yorumlanırken bu haller kesinlikle nazardan kaynaklandığını da göstermez. Ancak herhangi bir nesnenin kırılması (KK7) genellikle nazarın değdiği ya da nazarın çıkması şeklinde yorumlanır. Kişi üzerinde nazar olduğunu veya kişiye nazar değdiğini tespit etmek için çeşitli yollara başvurulur ki bunlardan en sık karşılaşılanı pasif büyü olarak nitelendirilen kurşun dökmedir. Kurşun dökme, çeşitli kötülöklere, nazarı ve cin çarpmasını uzaklaştırmak ya da bu tip rahatsızlıkları tespit etmek için kurşunun kızgın tavada eritilerek söz konusu kişinin başı üzerinde tutulan su dolu kaba dökme işidir (Örnek 1973: 43). Kurşun dökme pratiğinde kullanılan su, kurşun ya da kor pratiğinin doğa kültürleriyle olan ilişkisini anlama adına oldukça önemlidir. Suyun arındırma işleviyle hastalığın sağaltımı su kültüyle ilişkiliyken; kurşunun ateşle temas ederek eritilmesi ateş ve ocak kültü bağlamında ateş iyisinin ev hanesine yardım edeceği düşüncesinin kurşun üzerinde etkisinin olabileceği düşünülebilir. Türklerin geleneksel inanmalarına göre tüm doğa iyeleri antropomorfik¹ varlıklardır. Buna bağli olarak da Türkler ateşle fal açmışlar ve ateş ruhunu gelecektek haber veren antropomorf bir varlık olarak düşünmüşlerdir. Kargas ve Başkurtlarda ateşin ıslık çalması uzaktan bir yolcunun geleceğine, Yakutlarda külün kıpırdaması çocuk ruhunun oynadığına ve ailede bir çocuğun doğacağına işaretir (İnan 1986: 67).

Mogorçe'de çocuğa nazar değdiğinden şüpheleniliyorsa nazarın tespiti için çocuğun yıkandığı su bir kapta toplanır ve suya ateşten alınan üç adet kor atılır. Korların su üstüne çıkması çocuğa nazar değdiğinin göstergesi (KK3, KK4) olarak yorumlanır. Uygulamada çocuğun yıkandıktan sonraki suyun kullanılması ise temas büyüyle ilgilidir. Nazar, çocukta varsa su aracılığıyla nazarın suya göçürüldüğü düşünölmektedir. Geleneksel inanmada birçok nesneye ya da yiyeceğe göçürme yapılırken suya göçürülmesindeki amaç suyun arındırma ve her şeyi yeniden yaratma işlevlerinden faydalanmak olabilir. Ayrıca bu uygulama nazarın çıkarılması için kullanılan yöntemlerle benzeşmektedir.

b) Nazardan Korunma Yöntemlerinde

¹ İnsan biçimcilik (TDK, 1998:118), insanî niteliklerin başka bir varlığa atfedilmesidir.

Türkler, geleneksel inanca bağlı olarak ata ve doğa kültürleri aracılığıyla kutsal olana ulaşmaya çalışırlar. Kutsal olana ulaşmak için üzerinde kut bulunduğu düşünülen objeler araç olarak kullanılır. Bu objeler ağaç kültürüne bağlı olarak kutsal sayılan ağaçlardan elde edilen çeşitli odun parçaları; dağ, yer-su kültürüne bağlı olarak çeşitli mağara veya kayalardan alınan taşlar; hayvan kültürüne bağlı olarak kutsal sayılan hayvanların uzuv veya derileri olabilmektedir.

Geleneksel inanca göre ağaç, doğumu ve türemeyi sembolize etmesi açısından Tanrı kutu taşıdığına inanılır. Yakutlarda (Ögel 1989: 453) ve Altaylardaki yaratılış efsanesinde Tanrı dalsız ve budaksız bir ağaçtan dokuz dal, dokuz dalın dokuz kökünden de dokuz kişi, dokuz kişiden de dokuz ulusu türetme (İnan 1986: 15), Uygurların atasının ve otuz oymağının ağaç köklerinden akan otuz su kaynağından meydana gelme (Ögel 1989: 74-75) motifleri ağaca yüklenen kutsallıkla ilişkilendirilebilir. Ağaçla ilgili bu motiflere yüklenen kutsal anlamlar gündelik yaşamda da bazı ağaç ve dikenli çalılara da yüklenmiştir. Çeşitli dikenli çalılar vardır ki bunlar defne, gül dalı, böğürtlen, karaağaç-karaçalı, kızıl diken, ak diken, kuşburnu ve dut ağacının Tanrı kutu taşıdığına inanılır. Bu dikenli çalılardan elde edilen nazarlıkların da kutlu olduğu düşüncesi, üzerinde bulunduğu kişiyi ve mekânı kötü hallerden koruduğuna inanılmaktadır. Ayrıca mavi renkli boncuklar da Tanrı kutunu temsil ettiği düşüncesi bu tip objelerin nazarlık olarak kullanılmasına yol açmıştır (Ergun 2004: 322-323). Bu inanmanın bir yansıması olarak Kocacık, Novak ve Mogorçe'de bebeği nazardan korumak için Jupa ve Movrovo Rostuşa bölgesinde yetişmemesine karşın K. Makedonya'nın doğu bölgesinden karaçalıdan bir parça getirilir ve mavi boncukla birlikte beşiğe asılır (KK3, KK5, KK6). Mavi boncuk bulunmadığı takdirde renkli ipler (KK9) de beşiğe asılmaktadır. Bununla birlikte nazarı engellemek için Mogorçe'de beşiğe soğan ve sarımsak bırakılır (KK3). Soğan ve sarımsak bereket sembolü olmakla (Kalafat 1996: 43) birlikte çeşitli uygulamalarda soğan ve sarımsağın bereket ve koruyucu işlevlerini görmek mümkündür. Erzurum'da soğan ve sarımsak kabuklarıyla kısır kadınların tütsülenmesi (Özbay 2007: 187) soğan ve sarımsağın bereket işleviyle ilgiliyken, Mogorçe'de olduğu gibi Türkmenistan'da nazar değen çocuğun soğan kabuklarıyla tütsülenmesi ya da bebeği cin çarpmaması için yanına soğanın konması (Özbay 2007: 117-129) bu yumruksu bitkinin koruyuculuğuyla ilişkilendirilebilir. Soğan ve sarımsağın ateşle buluşturulması ateş anası olarak bilinen Umay'ı akla getirmektedir ki Umay ananın dişi ve bebekleri koruyucu işlevleri mevcuttur. Dolayısıyla soğan ve sarımsağın ateşle buluşturulması ateş iyisine sunulan kansasız kurban olarak düşünülebilirken bebeğin nazardan korunması ya da bebekteki nazarın çıkarılması adına ateş ve ağaç kültüründen faydalandığı görülebilir.

Tarihi süreçte farklı coğrafyalara yerleşen Türkler farklı doğa ya da fiziki koşullara ayak uydurarak geleneksel inanmaları özünden uzaklaştırmadan yaşamaya devam etmişlerdir. Dini ve büyüsel törenlerde kullanılan doğaya ait materyallerde ya da icra tarzlarında çeşitliliğin arttığı söylenebilirken ulaşmak istedikleri hedeflerin aynı kaldığı ifade edilebilir. Bazı Altay Türklerinde ruhların tasviri olarak düşünülen töz veya töslerin paçavra, ağaç, çamur, deri, keçe, taş, kemik vb. (Bayat 2007: 353) gibi farklı materyallerden oluşması bu çeşitliliğe örnek olarak gösterilebilir. Tözler öz itibarıyla şamanların kendisini koruyan, ritüeller esnasında göğün katlarını çıkması için yardımcı olan ruhlar (İnan 1986: 81; Butanayev vd 2007: 69; Anohin 2006: 3) olarak düşünülür. Yakutlara göre de "ije kil" olarak adlandırılan töz, şamanın herhangi bir hayvanda tecessüm ettiği hayvanlardır (İnan 1986: 81). Bununla birlikte resmedilen tözler de bulunur. Şaman davulunun üzerinde bulunan balık, kurbağa ve kuşun şamanı tedavi ettiğine; at, köpek, kurt ve ayının da şamanı koruduğuna inanılır (Katanov 2004: 128). Novak'ta koruma işlevleri olan ve atalar kültürüyle²

² Daha ayrıntılı bilgi için: Bayat, Fuzuli. (2007). *Türk Mitolojik Sistemi Cilt 1.*, "On Dördüncü Bölüm, Töz / Tös, Ongon, Tangara, Eren, Yaik, Caik Kavramları Bölümü", s.352'ye bakınız.

ilişkili, töz olarak nitelendirilebilecek materyaller de tespit edilmiştir. Bebeğin nazardan korunması ya da bebeğe nazar değmemesi için beşiğe köstebek ayağı (kırtineç), porsuk (yazoveç) dersinden bir parça ya da yarasa (krapka) (KK8) asılması geleneksel inanmanın bir yansıması olarak yorumlanabilir.

Türklerin İslamiyet öncesindeki geleneksel inanmaları İslamiyet'ten sonra dini unsurlarla devam ettirildiği söylenebilir. Bebeğe nazar değmemesi için beşiğin yanına konan ya da beşiğe bağlanan materyaller arasına cevşen (KK5) ve muska (KK9) da eklenmiştir. İçerisinde İslam inancına ait çeşitli duaların bulunduğu cevşen ve muska kutsal sayılmıştır. Bunlar, beşiklerle birlikte bazen bebeğin elbisesine de takılmış ve bebeği nazarla birlikte her türlü kötülükten koruyacağına inanılmıştır.

Mogorçe'de nazarın tespitinde kullanılan yöntemlerde (KK3, KK4) olduğu gibi Novak'ta çocuğa nazar değmemesi için çeşitli uygulamalar tespit edilmiştir. Bunlardan birisi çocuğa banyo yaptırılmasıdır. Çocuk yıkanırken çocuğun bulunduğu leğenin içinde demir kaşıklar bulunur ve çocuğun baş kısmına tutulan sacın üzerinden su dökülür (KK8). Bu uygulamada su kültürünün arındırıcı ve koruyucu işlevinden, demir kültürünün kutsallığından faydalanılmaktadır. Demir kültüne bağlı olarak farklı Türk topluluklarında görülen balta, tüfek, bıçak ve oraktan başka ateş kültürünün diğer önemli materyalleri uçayak ve maşadır. İnsanla birlikte ateşi yaratıp ateşe sacayağını yerleştirenin kutlu Ülgen'in olması (İnan 1976: 21), demir kılıcın üzerine and içilmesi (Mahmud 2005: 550) demirin kutsallığını anlama adına oldukça önemlidir.

Türk dünyasında evin en yaşlısının öncelikli olarak yapması gereken veya yapmak zorunda olduğu birçok uygulama bulunur. Bu uygulamalar yaşayan ata kültürüyle ilişkili olup bunun bir yansımasını Mogorçe'de görmek mümkündür. İnanmaya göre köyde bulunan en yaşlı üç kadının idrarı karıştırılıp çocuğa verilmesi çocuğu nazardan koruyacaktır (KK2). Tanrı kutunun olduğu düşünülen yaşlılar da geleneksel inanmaya göre kutsal sayılırlar. Kutsal sayılan kişilerin vücutlarından çıkan veya ayrılan parçalar da onlar gibi kutsal olarak düşünülür.

c) Nazar Sağaltım Yöntemlerinde

Alazlama ya da alaslama ateşte temizleme anlamı ifade eder (İnan 1986: 68). Alazlama, Tanrı kutu taşıdığına inanılan ağaçlara ait dal ve yapraklarla kişilerdeki hastalıkların sağaltımı ve mekânların kötü ruhlardan arındırılması için gerçekleştirilen yöntemlerdendir. Teleütlerde evin en yaşlı kadının, bebeği beşiğe yatırmadan önce ardıç ağacıyla tütsülemesi (Potapov 1996: 228) kullanılan materyal bakımından ağaç ve ateş kültürüyle ilgiliyken icracının evin en yaşlı kadının olması yaşayan ata ana kültürüyle ilgilidir. Kırgızlarda da nazar değdiği düşünülen bebeğin sağaltımı için bebek tütsülenir ve bebeğin nazardan kurtulması Umay ana ve ata ruhları sayesinde gerçekleşebilir (Dıykanbayeva 2016: 145). Alaslama ya da tütsüleme hem koruma hem de sağaltım yöntemlerindedir. Bu yöntemlerde kutsal ağaçlardan, ateş ve ata kült unsurlarından faydalanılmaktadır. Saha çalışmasında Novak'ta nazar değen çocuk tavuk veya köpek gübresiyle tütsülendiği tespit edilmiştir. Eğer nazar değdirdiği bilinen bir kişi var ise gizlice kişinin üzerinden saç kılı alınır ya da evindeki bir eşyadan ip kesilir. İp veya kıl, tavuk veya köpek gübresi, göztaşı ve yumurta karıştırılır, elde edilen materyal yakılarak nazar değdiği düşünülen kişi tütsülenir (KK6, KK8). Mogorçe'de herhangi bir ot yakılarak nazar değmiş çocuk tütsülenir (KK2, KK4) ya da kırmızı olan kor parçası suya atılır ve bu su nazar değen çocuğun başının üzerinde üç defa çevrilerek çocuğa içirilir. Bu uygulamalarda kullanılan materyallerin değişikliği bölgedeki tabiatın çeşitliliği ve diğer kültürlerle olan yakınlığın bir sonucu olarak düşünülebilir. Nazarı değdirdiği düşünülen kişiden alınan ip parçasında ya da saçta olumsuz enerjinin nesneye göçürüldüğü ve ateş vasıtasıyla da nazarın temizlendiği, kor söndürülmüş suyun başta çevrilmesi yine nazarın suya göçürülerek nazarın etkisiz hale getirildiği düşünülmektedir. Uygulamalarda suyun kaosu kozmosa

çevirme ve her şeyi baştan yaratma işlevleri sayesinde nazarın da ortadan kalkacağı ve nazara uğrayan kişinin sağaltılacağı düşünülmektedir.

Mogorçe'de nazar değen çocuk ve hayvanlar için üç çeşmeden su alınır. Kesilmiş ağaç kovuğundan kahverengi süngerimsi bir bitki olan mantar toplanır ve bu bitki bir gece camide bekletilir. Suyu mantarla birlikte üç sönmüş kor konur. Mantar suda bekletildikçe büyüyecektir. Belirli bir süre sonra mantar sudan çıkarılır mantarın olduğu el baş seviyesine getirilerek biraz sıkılır, elden dirseğe doğru akan su kaşıkla alınır ve çocuğa içirilir. Bu uygulamayı yaşlı kadın yapmak zorundadır. Kovada kalan su saçak altına dökülür, dökülürken "saçakta ne kadar su kalırsa çocukta o kadar kötülükler fenalıklar kalsın" denir (KK1). Bu uygulamada geleneksel inanmayla ilgili atalar, su ve ağaç kültü unsurları ve dini unsurların bir arada kullanıldığı sağaltım yöntemidir. Kesilmiş ağaç kovuğu ve kovuktan çıkarılan mantar kutsal ağaçtan koparılan bir parça olduğu için parça da kutsal olarak düşünülmemektedir. Bu parçanın camide bekletilmesi kutsal mekân aracılığıyla parçadaki kutsallığın pekiştirilmeye çalışıldığı şeklinde yorumlanabilir. Mantarın suyla teması ise sihri temas büyüyle ilgili olup sudaki kutun mantara geçmesi sağlanmaya çalışılmaktadır. Bununla birlikte bu uygulamayı yapan yaşlı bir kadının olması yaşayan ana ata kültüyle doğrudan ilişkilidir. Kovada kalan suyun özellikle basılmayacak yere dökülmesi suyun kutsallığıyla ilgiliyken dökülme esnasında söylenen duada çocuktaki hastalığın, fenalığın veya nazarın suya göçürüldüğü ve dökülme sırasında bu fenalıklarında gitmesi psikolojik özcülük³ açıklanabilir. Tek bir uygulamada kullanılan doğa kültleriyle birlikte dini unsurların da kullanıldığı görülebilmektedir.

Sonuç

Türklerin geleneksel inanmalarına göre kişi ya da mekân çeşitli sebeplere bağlı olarak Tanrı kutundan yoksun olduğu hallerde tüm olumsuz güçlere açık olur ve nazara maruz kalır. Tanrı kutunun olduğu düşünülen doğa kültleri, yaşayan veya ölmüş atalarla ilgili olarak ata kültleri, mensup oldukları dine bağlı dini unsurlar nazarın tespitinde, nazardan korunmada ve nazarın sağlatımında kullanılmaktadır. Ateş kültüne bağlı olarak Umay Ana'nın işlevleri, ateşin temizleme özellikleri tütsüleme, kurşun dökme, suya kor atma koruma ve sağaltım yöntemleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Su kültüne bağlı olarak suyun, kaosu kozmosa çevirme, temizleme, arındırma işlevlerini çeşitli nesnelere temas edilerek içilmesi, bu suyla yıkanılması ya da temastan sonra çeşitli büyüsel sözlerle farklı mekânlara dökülmesi uygulanan pratikler arasındadır. Tanrı kutunun olduğu mekânlara nazar ve kötü enerjinin uğramayacağı düşünülmektedir. Dolayısıyla kutsal olduğu düşünülen çeşitli ağaç ve dikenli çalıkların korunmak istenen mekânlarda ya da kişilerin yakınında, üzerinde tutması ile Tanrı kutunun muhafaza edilmesi amaçlanmaktadır. Tespit edilen yöntemlerde uygulamaları yaşlı bireylerin gerçekleştirmesi gerektiği düşüncesi ise Türklerdeki kadim ata kültüyle ilişkilidir. İslamiyet'in kabulüyle Türkler geleneksel inanmalarını dini unsurlarla birlikte yaşatmaya devam etmektedirler. Nazarla ilgili gerçekleştirilen uygulamalarda geleneksel inanmalara bağlı kült unsurlarıyla birlikte kutsal mekân olarak camiden, kutsal sözler olarak Müslümanların kutsal kitabı Kur'an-ı Kerim'den faydalandığı tespit edilmiştir.

Kaynaklar

- Anohin, Andrey Viktoroviç (2006). *Altay Şamanlığına Ait Materyaller*. Çev. Zekeriya Karadavut-Jannet Meyermanova. Konya: Kömen Yayınları.
- Bayat, Fuzuli (2007). *Türk Mitolojik Sistemi (Ontolojik ve Epistemolojik Bağlamda Türk Mitolojisi) I. Cilt*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.

³ Psikolojik özcülükte taklit etme veya benzerlik ilişkisi kurularak kut veya güce erişebilme amaçlanır.

- Boratav, Pertev Naili (2003). *100 Soruda Türk Folkloru*. İstanbul: K Kitaplığı.
- Butanayev, Viktor ve İrina Butanayeva (2007). *Yenisey Kırgızları Folklor ve Tarih*. Akt. Yaşar Gümüş. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Dıykanbayeva, Mayramgül (2016). *Kırgızlarda Atalar Kültü*. Konya: Kömen Yayınları.
- Ergun, Pervin. (2004). *Türk Kültüründe Ağaç Kültü*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- İnan, Abdülkadir. (1976). *Eski Türk Dini Tarihi*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Kalafat, Yaşar (1996). *Karşılaştırmalı Bayır-Bucak Türkmen Halk İnançları*. Ankara: Bayır Bucak Türkleri Derneği Yayınları, s.43.
- Katanov, Nikoloa Federoviç (2004). *Türk Kabileleri Arasında*. Çev. Atilla Bağcı. Konya: Kömen Yayınları.
- Mahmud, Kaşgarlı. (2005). *Divanü Lügat'it-Türk*. İstanbul: Kocabalı Yayınevi.
- Ögel, Bahaeddin (1989). *Türk Mitolojisi (Kaynakları ve Açıklamaları ile Destanlar) I*. Ankara: TTK.
- Örnek, Sedat Veyis (1973). *Budunbilim Terimleri Sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Özbay, Ekrem (2007). *Türkmenistan'dan Anadolu'ya Örf Adet ve Halk İnançları*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, s.117-187.
- Potapov, L.P. (1960) “ Göçebelerin İptidai Cemaat Hayatlarını Anlatan Çok Eski Bir Adet”. Çev. Rasime Uygun. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*. c . XI, sayı:15.
- Radloff, Wilhelm (1986). *Sibirya'dan Seçmeler*. Çev. Ahmet Temir. İstanbul: Kültür Bakanlığı Kültür Eserleri:6
- Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük I* (1998). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Kaynak Kişiler

Kaynak Kişi	Adı Soyadı	Doğum Yeri	Doğum Tarihi	Mesleği	Mülakat Tarihi
1	Mevlüde İmerovska	Mogorçe	27.10.1954	Ev Hanımı	11.05.2019
2	Rüjdiye Osmanoski	Mogorçe	23.10.1968	Muhasebeci	11.05.2019 12.08.2019
3	Şama Osmanoska	Mogorçe	12.11.1971	Ev Hanımı	12.08.2019
4	Rufiye Osmanoska	Mogorçe	08.06.1941	Ev Hanımı	12.08.2019
5	Sabeddin Sezair	Kocacık	15.01.1948	Emekli Öğretmen	19.09.2019
6	Ramazan Asan	Novak	20.10.1972	Öğretmen	19.09.2019
7	Muradiye Asan	Novak	14.11.1971	Ev Hanımı	19.09.2019

8	Saliha Emin	Novak	09.03.1961	Ev Hanımı	13.10.2019
9	Latif Murat	Papradnik	27.08.1928	Emekli	20.09.2019